

skolas

Nr. 04; 10. 12. 2014.

PSIHOLOGIJA

**Skolas vadība
– sirsnīgi kolēģi vai
niknākie ienaidnieki?**

PROFESIJA

PRAKSE

**Nākamā gada ieguvēji
– radošākie skolotāji**
Astrologs Kristaps Baņķis stāsta
par 2015. gada tendencēm
izglītības sistēmā

PERSONĪBA

Skolas vadība – sirsnīgi kolēģi vai niknākie ienaidnieki?

Dace Caica,
psihoterapeite

Emocionāli labvēlīgs kolektīvs ir katra darbinieka klusa vēlēšanās. Gan lielā, gan mazā kolektīvā nevar izvairīties no attiecību samezgļojumiem ar kolēģiem, turklāt, sākot darbu, iepriekš nekad nevar paredzēt, kādas izveidosies attiecības ar skolas vadību. Protams, kolektīvs strādā labāk, ja savstarpējās attiecības tajā ir siltas un omulīgas, taču kā rīkoties tad, ja rodas bailes no vadības, tās motivēšanas paņēmieniem – tostarp sodiem un divdomīgiem mājieniem?

Skolas vide ir mainījusies salīdzinājumā ar situāciju pirms piecpadsmit gadiem. Šobrīd skolotāju darba temps kļuvis straujāks, informācijas apjoms pieaudzis un dažādie papildinājumi izglītības sistēmā mēdz pastiprināt pedagogu nogurumu. Neatsaucīga darba vide, daudzas darba stundas, skolēnu darbu labošana un citi darbi liedz pedagogam normāli atpūsties. Turklāt, ja tam visam pa vidu ir sajūta, ka vadība nedzird vai nevēlas dzirdēt, pieņem aizvien jaunus lēmumus, kas ir kā *piespiedu ieteikumi*, lai uzlabotu pedagoģisko procesu, *rokas nolaižas* un gribas protestēt. Vienlaikus ar sašutumu sirdī iezogas arī bailes no vadības represijām nepakļaušanās gadījumā un – ko tur slēpt – bailes tapt sodītam ar atlaišanu.

Bailes ir nepatīkamas emocijas, kas rodas kā atbildes reakcija, cilvēkam apzinātā vecumā sastopoties ar draudiem vai sāpēm. Nereti tieši skolotāji ir tie, kuri visbiežāk atzīst, ka izjūt bailes no skolas vadības vai kāda konkrēta kolēģa mācību daļā, skolotāju istabā vai kur citur skolā. Baidīties, izvairīties no sarunas gaitenī – patiesībā tā ir organisma dabiska rīcība, lai pasargātu sevi no sociālajiem un emocionālajiem apdraudējumiem, sagatavojoties iespējamajai agresijai, uzbrukumam vai aizsardzībai.

Par agresiju darbavietā runā tad, ja pret vienu vai vairākiem pedagogiem ilgākā laika posmā atkārtoti tiek vērsta naidīga rīcība, – tas ir apzināts psiholoģisks terors, kura galējais mērķis (apzināts vai neapzināts) ir izstumt kolēģi no kolektīva. Ir pilnīgi normāli, ka pedagogs kļūst dusmīgs, sajūtot pret sevi vērstu netaisnību un agresivitāti, īpaši tad, ja ir apdraudēta viņa pastāvēšana darba vidē. Dzīve nereti pati piespēlē situācijas, kad kļūstam dusmīgi un nesaredzam iespēju negatīvās emocijas izpaust, piemēram, uz priekšniecību, kolēģiem, draugiem. Tādās reizēs novērojama saīgšana, slikts garastāvoklis, kas ir neveiksmīgs mēģinājums izvairīties no dusmām. Cilvēkiem liekas, ka dusmu izpaušana var radīt postošas sekas attiecībās ar apkārtējiem un šo seku galēja izpaušme varētu būt atraidījums vai attiecību sabrukums. Patiesībā apkārtējie ļoti labi sajūt mūsu noskaņojumu, un attiecības tiek negatīvi ietekmētas tā kā tā.

„Jā, es esmu dusmīga!” – dažkārt daudz veselīgāk to pateikt arī dusmu izraisītājam, piemēram, priekšniecībai, un nereti izrādās, ka citi to spēj pieņemt vieglāk, nekā mums šķiet.

Kā sev palīdzēt, lai dusmas nesaēd pašu un arī apkārtējie necieš:

1. Mēģināt saprast, kas tieši mani padarīja īgnu vai tik ļoti nokaitināja.
2. Pateikt sev klusu vai skaļi „Jā, es esmu dusmīga”; dažkārt daudz veselīgāk to pateikt arī dusmu izraisītājam, piemēram, priekšniecībai, un nereti izrādās, ka citi to spēj pieņemt vieglāk, nekā mums šķiet.
3. Izpaust dusmas tādā veidā, kas nenodara pāri ne sev, ne citiem.
4. Iepazīstot sevi, atrast veidu, kā izreaģēt dusmas, kuras nav iespējams paust adresātam tieši dusmu brīdī.

Psihoterapijā pastāv viedoklis, ka tie cilvēki, kuri paši bērnībā vai sava darba ceļa sākumposmā ir izjutuši vardarbību, vēlāk neapzināti un reizēm arī apzināti *atspēlējas* uz kolēģiem.

Skolotāji atzīst, ka bieži cieš no vadības netieši (un tieši) izteiktās neapmierinātības vai kritikas. Kas tad īsti mudina vienu cilvēku slēptā vai atklātā formā kritizēt pārējos? Iemesli, kālab kādai personai ir vēlme noniecināt otru, var būt ļoti dažādi, un tie nav atkarīgi no ieņemamā amata, statusa vai izglītības līmeņa. Iespējams, kritizētājs ir neapmierināts ar sevi, viņš vēlas kaut kā būt noderīgs, viņš cieš no mazvērtības kompleksa, viņš ir sakaitināts, tāpēc meklē kādu vainīgo, viņš grib aizvainot, viņš grib novērst uzmanību no savām problēmām, viņš vēlas nodot tālāk saņemto kritiku, viņš

domā, ka visu prot labāk nekā pārējie, viņš grib novērst uzmanību no saviem trūkumiem, viņš ir savtīgs vai varbūt viņš vienkārši patlaban netiek galā ar savu dzīvi un citi iemesli. Psihoterapijā pastāv viedoklis, ka tie cilvēki, kuri paši bērnībā vai sava darba ceļa sākumposmā ir izjutuši vardarbību, vēlāk neapzināti un reizēm arī apzināti *atspēlējas* uz kolēģiem. Tā ir kā kompensācija par pāri darījumiem. Protams, šāda *atspēlēšanās* nav pieļaujama, un medijos aizvien biežāk tiek pievērsta sabiedrības uzmanība atsevišķiem gadījumiem darbavietās, kad konflikts pāraudzis nekontrolētā vadības agresijā pret darbiniekiem.

Savstarpējās agresijas (tiešās un netiešās) izpausmes kolektīvos

Tās ir ļoti dažādas. Lai kādas tās nebūtu – tās nav pieļaujamas! Lūk, daži piemēri!

- ✦ Vadītājs vai kolēģi ierobežo iespējas izpausies, darbinieks tiek regulāri pārtraukts, pastāvīga kritika darbā, telefonisks terors, mutiski draudi, rakstiski draudi, kontaktēšanās noliegums ar skatienu vai žestiem, kontaktēšanās noliegums ar pieņēmumiem, tieši tos neizsakot.
- ✦ Sociālo attiecību apdraudējumi: nesarunāšanās ar konkrēto pedagogu, klase tiek ierādīta ļoti tālu no kolēģiem, apiešanās ar darbinieku kā ar *tukšu vietu*.
- ✦ Sociālā stāvokļa apdraudējumi: aprunāšana, baumošana, padarīšana citu acīs par smieklīgu, uzjautrināšanās par privāto dzīvi, tautību, reliģiskās vai politiskās pārliecības ierobežošana, piespiešana veikt darbu, pārkāpjot darbinieka pašapziņu, darbinieka visu lēmumu apstrīdēšana, seksuāla uzmākšanās vai vārdiski izteikti seksuāli piedāvājumi.
- ✦ Darba un dzīves situāciju kvalitātes apdraudējumi: bezjēdzīgu darba uzdevumu uzdošana no vadības puses, uzdevumu uzdošana, kas ir krietni par vieglu darbinieka prasmēm, pastāvīgi pilnīgi jaunu darba uzdevumu uzdošana, uzdevumu uzdošana, kas krietni pārsniedz darbinieka prasmes un tādējādi diskreditē to citu pedagogu redzējumā.

Galvenie iemesli, kāpēc rodas domstarpības darba kolektīvā, kas var pāraugt agresijā:

1. vāja vai ļoti slikta informācijas apmaiņa kolektīvā; traucēta informācijas apmaiņa no lejas uz augšu, piemēram, skolas vadība dzīvo neziņā par savu darbinieku motivācijas līmeni un (jau tā zemo) gandarījuma izjūtu;

Labvēlīgu gaisotni darbavietā veicina atklāta domu apmaiņa, un ideālā gadījumā tieši mācību iestādes vadītājs ir tas, kurš aicina uz sarunu un ar savu piemēru iedvesmo.

2. ilglaicīgas un saraustītas pārmaiņas, kas veicina pedagogos bailes, trauksmi un neziņu; šie faktori savu kārt provocē intrigas, baumas un savstarpējus konfliktus;
3. neprofesionāli un vāji vadītāji, kuri savu vadības kompetences trūkumu aizvieto ar draudiem, baiļu kultivēšanu un padoto pazemošanu;
4. vispārēja vāja vadības prakse: pastāv subjektīva un haotiska *savu cilvēku un projektu virzīšana*.

Kā izskatās vadības – padoto agresijas sekas pedagoģiskajā kolektīvā?

Psiholoģiskais terors nopietni grauj pedagoga psihisko un fizisko veselību. Pedagoģis nepārtraukti ir stresā, tādējādi var rasties slimības: augsts asinsspiediens, sirdsklauves, kuņģa un zarnu trakta saslīmšanas, čūlas, muskuļu sasprindzinājumi, stresa izraisītas hroniskas un psihiskas saslīmšanas, nespēja uzticēties, gurdenums, dzīvesprieka zudums, depresija, neapmierinātība, skumjas, nervozitāte, nespēja strādāt virsstundas, baiļu lēkmes, kļūdas darbā, koncentrēšanās spēju mazināšanās.

Lai izvairītos no iepriekš minētā, svarīgi darba aprakstos skaidri definēt darbinieka pienākumus un atbildību – tas varētu mazināt domstarpības. Skolas direktoram, pieņemot darbā jaunu darbinieku, jāpievērš uzmanība ne tikai profesionalitātei, bet arī viņa emocionālās inteliģences pakāpei un spējai iekļauties kolektīvā.

Konfliktu atrisināšana

Darba biedru aizskaršana bieži sākas ar neatrisinātu savstarpēju konfliktu. Tāpēc ir ieteicams nekavējoties noskaidrot personiskus pārpratumus, tomēr jāvairās jaukties citu darīšanās. Neuztveriet darba biedrus kā grupu, kurā visiem ir viens viedoklis, bet gan kā atsevišķus indivīdus. Ja šķiet, ka kolēģis uz jums ir apvainojies vai dusmīgs, centieties atrisināt situāciju. Labvēlīgu gaisotni darbavietā veicina atklāta domu apmaiņa, un ideālā gadījumā tieši mācību iestādes vadītājs ir tas, kurš aicina uz sarunu un ar savu piemēru iedvesmo. Dzīvē ne viss ir ideāli, bet ir uz ko tiekties. ■

skolas PSIHOLOĢIJA

Galvenās saskarsmes kļūdas Kāpēc jāpanāk saskaņa starp verbālo un neverbālo informāciju?

Inga Raškova,
skolotāja,
Mg. philol.

Ik pa laikam skolotājam mēdz būt situācija, ka skolēns kādu iemeslu dēļ mācību darbā iesaistīties tomēr nevēlas – notiek sadursme. Tā ir saskarsmes situācija, kura izpaužas gan neverbālā formā (ķermeņa valoda), gan verbālā formā (vārdisks sadursmes situācijas risinājums). Dažreiz sadursmes risinājums nav veiksmīgs, par ko liecina skolēna mācībām neatbilstošā uzvedība. Šāda situācija rodas saskarsmes kļūdu dēļ.

Divu cilvēku saskarsme vienmēr notiek divos līmeņos: personiski nozīmīgais un sociāli nozīmīgais. Personiski nozīmīgā saskarsmes līmeņa vajadzības: justies saskarsmes partnera pieņemtam, atzinīgi novērtētam, tāpēc emocionāli drošam un, jā, arī priecīgam. Sociāli nozīmīgajā saskarsmes līmenī skolotājs vēlas mācīt, bet skolēns vēlas mācīties.

Neefektīvas saskarsmes raksturojums

Neefektīvas saskarsmes sakne ir cilvēka personīgo izjūtu neapzināšanās un tāpēc apgrūtināta vadība. Cilvēka nepatīkamās izjūtas ietekmē gan viņa ķermeņa valodu, gan arī runu. Neefektīvas saskarsmes gadījumā vērojama nesaskaņa starp to, ko cilvēks jūt, un to, ko viņš saka. Lielāko daļu informācijas partneris uztver neverbālās saskarsmes līmenī: seja, ķermeņa pozas, kustības, balss. Tik vienkāršu vārdu kā „jā” var pateikt gan tā, ka tas skan kā „nē”, gan tā, ka tas skan kā „varbūt”, „ticu”, „neticu”, „nekad” u.c. Saskaņas partneris ticēs un atbildēs tam, ko viņš jūt, nevis tam, ko dzird vārdos.

Skolēna attieksme (patīk/nepatīk), griba (gribu/negribu) ir īpaši cieši saistīta ar viņa izjūtām. Viņš re-

aģē neapzināti un nekavējoties: vai nu ar prieku ķeras pie uzdevuma izpildes un gūst labus rezultātus, vai izvairās no tā (bēgšana), vai arī atbild skolotājam ar izaicinājumu, nepieklājību, pat rupjību (uzbrukums). Skolotāja un skolēna saskarsmes gadījumā par tās efektivitāti atbildīgs skolotājs, jo viņam kā pieaugušam cilvēkam ir vairāk zināšanu, prasmju un pieredzes. Tomēr arī skolotājs var kļūdīties: tas, ko viņš gribēja teikt, ne vienmēr ir tas, ko viņš pasaka.

VISPĀRINĀŠANA

Tā ir formāli neitrālu, bet nozīmes ziņā pārāk vispārīgu vārdu, izteicienu lietošana bez sasaistes ar saskarsmes situāciju (šeit un tagad). Skolēni savu nepietiekamo zināšanu un spēju dēļ tos nesaprot, tāpēc jūtas nepatīkami un vismaz ignorē (bēg).

Vārdi bez sasaistes ar konkrētiem notikumiem, cilvēkiem, darbībām: visi, neviens, mēs, cilvēki, pieaugušie, bērni, sabiedrība, vispārpieņemts, tas, jebkurš, katrs, ikviens, viss utt. Piemēram: „Neviens to nesaprātis. Pieaudzis cilvēks tā nedara. Katram tā var gadīties. Vispārpieņemtas uzvedības normas. Katram skaidrs, ka... Pie mums tā nav pieņemts. Mūsu klasē neviens tā nedara.”

Universāli daudzuma apzīmējumi: viss, katrs, jebkurš, visur, vienmēr, kāds, nekāds, neviens, ikviens u.c. Piemēram: „Nevienam neko nevar uzticēt. Neviens neklausās. Kādam te kaut kas nepatīk. Kāds te gudri izrunājas. Viss skaidrs. Viss kārtībā. Nevienā stundā tev nav līdzī...”

Vispārīgi notiekošā vērtējuma vārdi: labi, slikti, pareizi, nepareizi, vāji, godīgi, muļķīgi, malacis, brīnišķīgi u.c.

Vispārīgi vārdi darbības atkārtošanās apzīmēšanai: atkal, arī, vēlreiz, vienmēr, mūžīgi.

Vispārīgi darbības intensitātes apzīmējumi: tikai, pat, vienīgi, vienkārši.

Šo vispārīgo vārdu un izteicienu galvenā nepilnība ir tā, ka trūkst skolēnam saprotamas sasaistes ar to, ko viņš dara vai nedara šeit un tagad, tieši skolotāja runas brīdī. Tāpēc skolotāja sacīto skolēns uztver personiski un emocionāli, ar parasti apvaldītu, bet dažreiz atklātu nepatiku pret mācību priekšmetu, uzdoto, tēmu, uzdevumu, mācību darba formu vai pašu skolotāju. Skolēna nepatika izpaužas viņa uzvedībā – tieksmē izvairīties no tā, kas nepatīkams.

Saskarsmes kļūdas: vispārināšana, nodzēšana, izkropļošana

Nerēķināšanās ar personīgajām un saskarsmes partnera izjūtām jeb neklausīšanās sevī un citos sarunu un arī sadarbību padara formālu, personiskā līmenī abām pusēm nepatīkamu. Ja tā, tad saskarsmes personīgi nozīmīgais mērķis (uzturēt, atjaunot emocionālo komfortu) kļūst svarīgāks par abām pusēm kopīgi sasniedzamo mācību mērķi un atklājas cilvēka runā.

Saskarsmes partneris ticēs un atbildēs tam, ko viņš jūt, nevis tam, ko dzird vārdos.

Vispārināti retoriskie jautājumi: „Cik reizes man tev jāsaka?! Kad jūs izbeigsiet?! Kā tu sēdi?! Kur tad atkal iesi?!“

Negatīvie jautājumi: „Vai negribi man ko pateikt? Vai tev neviens nav teicis, ka...? Vai tad tu nezini, ka...?“

Pratināšana. Pie šīs pašas saskarsmes kļūdu grupas var pieskaitīt arī tādu saskarsmes paņēmieni, ko sauc par pratināšanu: „Nu, nu, pastāsti mums – kur tad tu biji?! Kāpēc tā darīji? Atzīsties, nu!“ Šie saskarsmes paņēmieni var būt pamats skolēna ilgāk krātas vai islaicīgas, bet ļoti intensīvas nepatīkas atklātai izpausmei – skolotājam ļoti nepatīkamai atbildei uz viņa jautājumu (uzbrukumam).

Vispārīgo vārdu un izteicienu galvenā nepilnība – trūkst skolēnam saprotamas sasaistes ar to, ko viņš dara vai nedara šeit un tagad, tieši skolotāja runas brīdī.

Skolēna neizteiktu domu lasīšana un interpretēšana: „Tu laikam domā, ka... Varbūt tev liekas, ka... Nez kāpēc tu iedomājies, ka...“ Šī saskarsmes kļūda skolēnā var izraisīt tik nepatīkamas izjūtas, ka viņš skolotāju ignorēs pilnībā – var būt psihiska un fiziska norobežošanās no sarunas.

NODZĒŠANA

Nodzēšana ir saskarsmes situācijā notiekošā ignorēšana un *pārklāšana* ar citu informāciju.

Salīdzinājumi, nenorādot salīdzināmo pusi: „Man labāk patiktu, ja tu...; nu jau labāk; būtu labāk izdarījis...; tu tāds veiklāks, lūdzu, izdari...; nu ja, tu jau mums visgudrākais...“ Ja skolotājs šādus izteicienus lieto brīdī, kad jūtas nepatīkami, tad skolēnam salīdzinājuma būtība nav skaidra, tāpēc uz šādiem izteicienu var reaģēt saskaņā ar savu personīgo tā brīža noskaņu.

Skolotāja personīgo attieksmi pret notiekošo raksturojoši vārdi: laikam, acīmredzot, interesanti, noteikti, protams, skaidrs u.c. Izteiciens veidojas kā klausītājam (skolēnam) nezināmas personas viedokļa par situāciju raksturojums: „Nu skaidrs – mājasdarba nav. Protams, kā tas varētu būt, ja vakar tevis stundā nebija. Interesanti – kur tad biji?“ Šādus neskaidrus izteicienus skolēns uztver emocionāli – ar nepatīku, bez īpašas intereses par to, kam kas ir vai nav skaidrs vai kam kas ir vai nav interesanti.

Lietvārdos un darbības vārdu ciešamajā kārtā izteikta informācija novirza partnera uzmanību no sarunas iemesla (skolēna uzvedība un tās izmaiņa) uz sadursmes, varbūt arī konflikta situācijas analīzi.

Norādes par skolēna nepieņemamo uzvedību šeit un tagad var tikt nodzēstas ar kādu pienākumu atgādinājumu vai kādu iespēju izvērtējumu: „Tev vajadzētu... Tev jādara, jābūt, jāatbild, jāuzraksta, jāiemācās, jāuzvedas, jārikojas...“ – vai „Tā nedrīkst darīt. Nevar mācīties un klausīties mūziku vienlaicīgi. Ja darīsi tā, tad būs labi.“ Dažreiz skolēni reaģē ar pretjautājumu: „Kāpēc?“ Ja skolotājs jūtas nepatīkami, tad notikusi saskarsmes kļūda, nevis abām pusēm patīkama saruna par ko tādu, ko skolēns tiešām vēlas uzzināt, izprast.

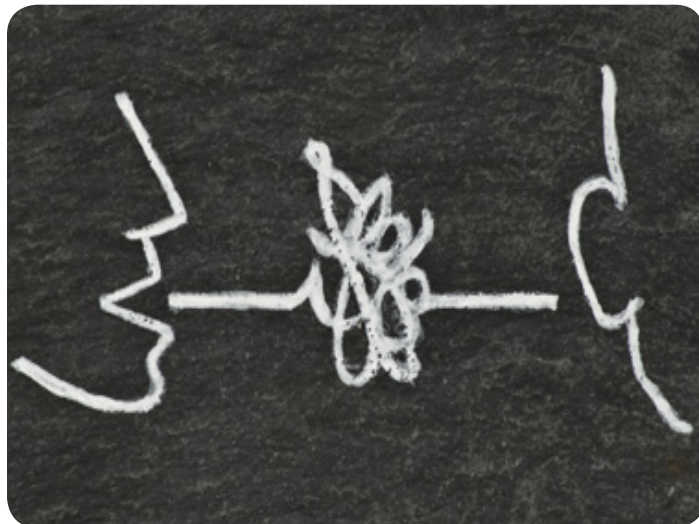
realizēšana, sprediķošana, padomu došana, rīkojumi, brīdināšana, draudēšana, vadošu norādījumu došana. Tie vairs nav atsevišķi izteicieni, bet vairāki teikumi, arī plašāki monologi, kuru tēma saistāma ar kaut ko pagātnē notikušu vai nākotnē iespējamu un kuru sakarība ar tagadni ir netieša. Skolotājs savu zināšanu un pieredzes dēļ sakarību saskata, bet skolēns ne. Skolotāja runā manāmo nepatīkamo izjūtu dēļ viņš arī nevēlas saskatīt sakarību starp savu uzvedību un tās sekām.

IZKROPĻOŠANA

Izkropļošana ir darbības vārdu aizstāšana ar lietvārdiem vai sarunas, arī pārdomu tēmas par skolēna rīcību aizstāšana ar lietvārdā nosaucamu tēmu. Skolēns sarunājas ar blakussēdētāju, spēlējas ar telefonu, skatās pa logu, grozās, bet skolotājs saka: „Pārtrauciet sarunas! Izbeidziet spēlēšanos ar telefonu, grozīšanos! Atkal māžošānās?!” Sacītais attiecas uz sarunām, telefonu, grozīšanos, bet ne skolēnu, kuram vajadzētu mainīt darbību.

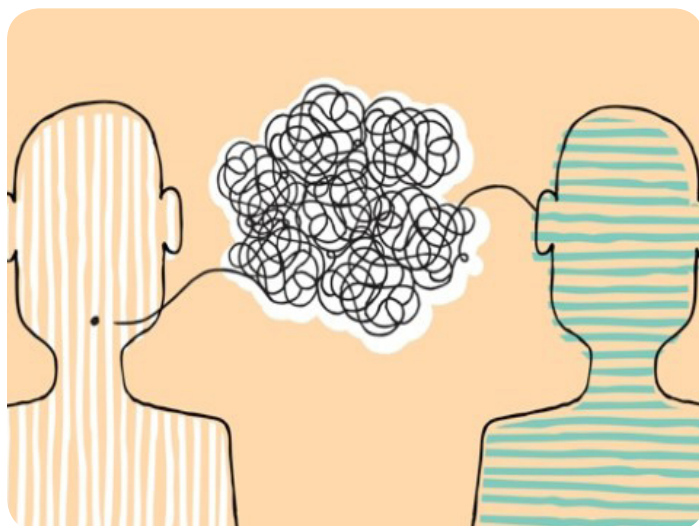
Izkropļošana biežāk sastopama skolotāja personīgajās pārdomās, sarunās ar kolēģiem, skolēnu vecākiem, kad skolēna nevēlamās uzvedības, rīcības pārdomāšana kļūst par viņa motivācijas, gribas, attieksmes, sekmju, sasniegumu izpēti, analīzi, izvērtējumu.

Dažreiz informācija tiek pasniegta ciešamajā kārtā: „tika pieņemts lēmums”, ieteicams, domājams, noskaidrojās u.c. Runātāja centieni padarīt informāciju objektīvu mutiskā saskarsmē *izslēdz* tās personisko līmeni. Lietvārdos un darbības vārdu ciešamajā kārtā izteikta informācija novirza partnera uzmanību no sarunas iemesla (skolēna uzvedība un tās izmaiņa) uz sadursmes, varbūt arī konflikta situācijas analīzi. Sarunas personiski nozīmīgajā līmenī kontakta ar savstarpēju ieinteresētību, atsaucību un vēlmi risināt problēmu nav, tāpēc arī turpmākā sadarbība var kļūt formāla (*ķeksītim*).

Neefektīvu saskarsmes kļūdu labošana

- solis.** Neefektīvas saskarsmes kļūdu labošana sākas ar efektīvu ieklausīšanos vispirms savās izjūtās un tām atbilstošā runā: „Kā es jūtos? Ko un kā tāpēc daru, saku?”
- solis.** Tālāk – izpratne par to, ka skolēni mēdz reaģēt nevis uz to, KO skolotājs saka, bet uz to, KĀ viņš to dara.
- solis.** Nu var sākties eksperimentēšana ar dažādiem efektīvas saskarsmes paņēmieniem: ja kaut kas netiek saprasts vienā veidā, tad vienmēr var atrast citu veidu, kā pateikt savu neapmierinātību ar skolēna uzvedību un kā rosināt viņu darīt to, kas tiešām jādara.

Neefektīvas saskarsmes paradumu nomaiņai nepieciešams laiks, tāpēc sākumā var būt tikai eksperimenti un uzmanīga skolēnu reakcijas vērošana. Informācijas par efektīvas saskarsmes paņēmieniem ir ļoti daudz. Tomēr der atcerēties efektīvas saskarsmes galveno īpašību – saskaņa starp neverbālo un verbālo informāciju. Kļūdu sakne ir neapzinātajā un neverbālajā saskarsmes līmenī, tāpēc to labošana prasīs laiku un piepūli. Toties skolēnu reakcija uz skolotāja eksperimentiem būs tik patīkama, ka sadursmju ar skolēniem risināšana kļūs par savstarpēji izdevīgu un patīkamu mācību procesa daļu. ■

Izmantotie informācijas avoti

Крупенин А.Л., Крохина И.М. Эффективный учитель. Книга о технологии превращения детей в хороших учеников, Ростов-на-Дону, Феникс, 1995

www.childparenting.about.com/cs/discipline/a/childdiscipline.htm

www.communicationskills.co.in/types-of-communication-skills.htm

www.teachthroughlove.com

Kāda ir kvalitatīva atgriezeniskā saite?

Anna Reinolde,
koučs,
Radošuma pils trenere

Ilga Kušnere,
skolotāja,
Radošuma pils trenere

AS nozīme. Kas ir AS?

AS ir ziņa, kura sniedz informāciju par mūsu sapratnes līmeni un rīcības efektivitāti. Skaidrojošā vārdnīca *letonika.lv* pauž: „Paņēmiens pedagoģiskā procesa pilnveidei, proti, pamatojoties uz atziņām, kas iegūtas, regulāri novērtējot pedagoģiskā procesa rezultātus, izdara secinājumus par šī procesa kvalitāti (skolā, klasē utt.) un pilnveido procesa turpmāko norisi, veicot nepieciešamos labojumus.”

Kādēļ tā ir vajadzīga?

Tikai ar atgriezenisko saiti veidojas izaugsme. Tā ir saprotama vienīgi sistēmas kontekstā. Vārdnīcā arī ir rakstīts, ka atgriezeniskā saite ir „sistēmas darbības rezultātu atgriezeniska ietekme uz to pašu sistēmas darbību tās turpinājumā”. Mūsu valsts izglītības sistēmā skolēnam tiek nodotas tās zināšanas, kuras valsts mācību satura komisija uzskata par nepieciešamām katram izglītojamam. Izglītības sistēma ir *konteksts*, kurā mūsu bērni aug, un atgriezeniskā saite ir instruments, kas ir nepieciešams skolas vidē, lai bērni patiešām augtu savā varēšanā.

Kā varam strukturēt kvalitatīvu AS?

Lai sniegtu skolēnam noderīgu atgriezenisko saiti, mums ir jāsaprot, kādā veidā notiek jaunas informācijas nodošana un pieņemšana.

Kā notiek jaunas informācijas uztveršana?

1. solis

Skolotājs prezentē, sagatavo lekciju. Demonstrē.

Skolēns uztver daļu no kompleksās ziņas, kuru nodod skolotājs.

Proaktīvs skolēns no jaunās informācijas aktīvi veidos sapratnes modeli un jau sāks tam piešķirt jēgu, veidojot saiknes ar savām iepriekšējām zināšanām. Pasīvāks skolēns veidos vājāku sapratnes modeli, neskatoties informācijas jēgu, neievietos jauno informāciju savas esošās sapratnes kontekstā.

2. solis

Lai aktivizētu jauno informāciju, skolotājs uzdod jautājumus vai uzdevumus, kas liek skolēnam pielietot jauniegūtās zināšanas. Tad arī skolēni ar vājiem informācijas modeļiem ir spiesti veidot saiknes starp to, ko viņi zina, un to, ko viņi vēl mācās.

3. solis, atgriezeniskā saite

No uzdevuma būs apspriežams rezultāts, ar kuru var palīdzēt skolēnam pilnveidot savu sapratnes modeli. Uzlaboto modeli iespējams arvien smalkāk attīstīt.

Ir pierādījumi, ka kvalitatīvi sniegta, atgriezeniskā saite ir viens no faktoriem, kas var visvairāk ietekmēt skolēna mācīšanās spēju, bet, lai tā būtu efektīva, ir nepieciešama aktivitāte ar apspriežamu rezultātu. Mēs bieži vien saredzam skolēna darba vērtējumu kā iespēju sniegt izglītojamajam informāciju par savas sapratnes kvalitāti, bet ļoti reti tajā ieraugām atgriezenisko saiti kā mūsu pedagoģijas spoguļi.

Atgriezeniskās saites iespējas

Salīdzinām, ko dara skolotājs, kurš rīkojās pēc pieņemtās prakses, un skolotājs, kurš meistarīgi pielieto

atgriezeniskās saites iespējas.

1. Skolotāja Anita uz tāfeles parāda, kā zīmēt diagrammu.
2. Viņa uzdod klasei jautājumus, lai pārbaudītu, vai jēdziens ir skaidrs. Skolēni, kuri paši piesakās atbildēt, sniedz labas atbildes.
3. Tad viņa klasē uzdod uzdevumu pabeigt diagrammas. Kamēr skolēni strādā, skolotāja pienāk klāt, lai piepalīdzētu, atbalstītu tos skolēnus, kuriem tas nepieciešams, piem., „noteikti pieraksti mērvienības”, „izlabo atzīmētos punktus uz koordinātu ass” u.tml.
4. Viņa savāc darbus, lai vēlāk ieliktu atzīmes.
5. Skolotāja katru darbu vērtē desmit ballu skalā un arī pieraksta kādu komentāru, piem., „glīti”, „pareizi veikti aprēķini”, un atzīmē e-klases žurnālā.
6. Viņa atdod labotos darbus skolēniem un pārrunā tos piemērus, kuros ir pieļautas kļūdas.

Šī prakse ir tik pazīstama, ka varam nesaskatīt, ko tur varētu vēl uzlabot. Bet salīdzināsim to ar meistarīgas skolotājas pieeju!

1. Skolotāja Laura jautā saviem skolēniem, ko viņi jau zina par diagrammām, un saraksta visu skolēnu piedāvāto informāciju uz tāfeles.
2. Viņa atklāj, ka skolēni jau zina diezgan daudz, bet viņiem ir vāja sapratne par mērogu. Skolotāja izvēlas dažus piemērus, kur mērogs tika neveiksmīgi norādīts, un prasa klasei, kā piemērā trūkst un kādā veidā to var uzlabot.
3. Tad viņa lūdz klasei izveidot sarakstu ar kritērijiem labas diagrammas izveidošanai. Skolēni strādā pāros, un skolotāja Laura uz tāfeles uzraksta skolēnu izvirzītos kritērijus.
4. Tad skolotāja uzdod diagrammas zīmēšanas uzdevumus, paskaidrojot, ka skolēni vērtēs viens otra darbus.
5. Kamēr skolēni strādā, skolotāja pienāk klāt, lai piepalīdzētu, atbalstītu tos skolēnus, kuriem tas nepieciešams, piem.: „Paskaties uz asu zīmēšanas kritērijiem! Kā tu esi darījis?” Viņa izmanto skolēna atbildi, lai saprastu, kādas informācijas skolēnam trūkst. Izmantojot individuālo pieeju, skolotāja palīdz skolēnam labāk saprast apgūstamo vielu.
6. Viņa atgādina klasei salīdzināt savu darbu ar kritērijiem, kurus kopīgi izstrādāja, pirms darbus nodod viens otram vērtēšanā.
7. Skolēni ar zīmuli labo viens otra darbus, salīdzinot tos ar iepriekš izvirzītiem kritērijiem, norādot iespējamus uzlabojumus. Skolotāja vēro darba procesu un vajadzīgā brīdī sniedz atbalstu.
8. Izskatītos darbus skolēni saņem atpakaļ, un viņiem tiek dots laiks, lai izlasītu klasesbiedru komentārus.
9. Skolotāja Laura pārrunā ar skolēniem, kādas neskaidrības parādījās, labojot klasesbiedru darbus. Tie skolēni, kuri ir neapmierināti ar savu rezultātu, var mājās izlabot darbus un nākamajā dienā iesniegt no jauna.

Kaut gan skolotāja Anita ātrāk māca savai klasei, tomēr skolēni lēnāk iemācīsies, turklāt vājākie varbūt nekad neiegūs nepieciešamās kompetences. Kāda ir starpība starp abu skolotāju pieejām?

Skolotāja Anita māca, pārbauda zināšanas, novērtē skolēnus ar atzīmi un māca jaunu tēmu. Viņa dod skolēniem ieteikumus, kā uzlabot savus darbus, bet skolotājas primārais mērķis, labojot darbus, ir precīzs summātais vērtējums. Nereti skolotājiem raksturīgs uzskats, ka mācīšanās kvalitāte ir atkarīga no skolēnu talantiem un spējām un vērtēšanas uzdevums ir mērīt šīs spējas. Vājas sekmes tiek norakstītas uz spēju, inteliģences, rakstura trūkumiem.

Skolotājas Lauras pamatpieņēmums ir, ka spējas nav iedzimtas, bet tās var uzlabot ar treniņu. Viņa noskaidro, ko izglītojamie jau zina, izlabo kļūdainos pieņēmumus, ja tādi ir, un uz esošajām zināšanām būvē jaunas. Viņas mērķis ir panākt, lai skolēni tik labi saprastu mācību vielu, ka paši varētu sev turpināt dot atgriezenisko saiti ceļā uz izaugsmi mācību procesā.

Viņa izvirza skaidrus mērķus, diagnosticē kļūdas un noskaidro robus zināšanās, lai tās varētu uzlabot. Vērtējuma mērķis ir uzlabot skolēnu sapratni par apgūstamo vielu, nevis zināšanas izmērīt. Vājas sekmes var uzlabot, noskaidrojot iemeslus un regulāri trenējoties.

Nereti uzdevumi ir negatīvi un virzīti uz pagātnes neveiksmēm, piem., „izlabo pareizrakstības kļūdas”, nevis pozitīvi un uz nākotnes sasniegumiem virzīti, piem., „pārbaudi pareizrakstību pēc dotā parauga, lai citi tevi varētu saprast”.

Pieņemtā prakse: mācīt, pārbaudīt, likt atzīmi, mācīt nākamo tēmu. Liekam atzīmi un vērtējam to, ko skolēns prot. Kritizējam to, ko skolēns neprot.

Labā prakse: identificēt trūkumus un tos labot. Palīdzam atpazīt un novērtēt to, ko skolēns ir sapratis. Rādām, kā labot trūkumus.

Saņemot atzīmi, vājiem skolēniem *nolaižas rokas, tiek uzlikts nesekmības zīmogs, un viņi tam notic. Spējīgākie skolēni arī notic vērtējuma zīmogam, samierinoties ar sasniegto rezultātu, tādēļ nesaskata jēgu vairāk censties. Savukārt izciliem skolēniem ir tikami saņemt atzinīgu novērtējumu, bet viņus komentāri neinteresē, jo viņi jau tāpat ir atzīti par vislabākajiem.*

Kādi panēmieni mums palīdz sniegt kvalitatīvu atgriezenisko saiti?

Skolēnu pašvērtējums, atbalstošais novērtējums, atbilstoši uzdevumi, skaidri mērķi, izvairīšanās no atzīmēm.

Skolēna pašvērtējums

Ir nepieciešams, ka skolēns var pats novērtēt savu darbu mācību procesa laikā, citādi viņš nevarēs sekmīgi veikt uzdevumus un augt zināšanās. Lai skolēns to spētu, darba mērķim ir jābūt skaidram. Tad viņš sapratis, kā virzīt savu attīstību. Piemēram, skolēni Anitas klasē var domāt, ka stundas mērķis ir precīzi strādāt un ātri pabeigt darbu. Kamēr viņi neizpratīs stundas patiesos mērķus, viņi nevarēs attīstīt savu sapratnes modeli. Kamēr viņi paši nesapratis, kā labot savas pieļautās kļūdas, izaugsme nenotiks. Pašvērtēšanas iemaņas ir mācīšanās procesa neatņemama sastāvdaļa.

Atbalstošais novērtējums

Kādā veidā skolēns var atpazīt līmeni, kurā viņš atrodas, apgūstot vielu? Atbalstošais novērtējums ir konkrētas informācijas sniegšana par to, kas labi sanāk ceļā uz izvīzītajiem mērķiem. Gan par procesu – „kā darīja?“, gan par radīto produktu – „kas sanāca?“.

Vispārīgas atzīmes nav atbalstošs vērtējums, jo tās nesniedz pietiekamu informāciju par to, kas tieši mācību procesā ir labi izdevies.

Atbilstošie uzdevumi

Kā var sasaistīt jau esošās zināšanas ar apgūstamo vielu? Uzdevumi varētu būt kāda nesen darītā darba labojums vai arī mazi īstermiņa mērķi, kuri ir virzīti uz pozitīvu nākotnes darbību. Nereti uzdevumi ir negatīvi un virzīti uz pagātnes neveiksmēm, piem., „izlabo pareizrakstības kļūdas“, nevis pozitīvi un uz nākotnes sasniegumiem virzīti, piem., „pārbaudi pareizrakstību pēc dotā parauga, lai citi tevi varētu saprast“. Uzdevumiem ir jābūt atbilstošiem skolēna zināšanām un spējām, izaicinošiem, bet izdarāmiem.

Skaidri mērķi

Bieži skolēni cieš no tā, ka viņi ir pārpratuši mērķi un vērtēšanas kritērijus, tāpēc skolēnu centieni plūst nepareizajā virzienā. Viņi izgāžas ne tāpēc, ka nespēj izdarīt labu darbu, bet gan tāpēc, ka nesaprot, ko no viņiem prasa. Bieži skolēni pat nezina, ka viņi nesaprot. Skolēnam tiek dota instrukcija, piem., „izvērtē biznesa plānu“, un viņš ar to saprot, ka ir jānorāda plāna veiksmīgās puses. Šajā gadījumā skolēns nelūdz paskaidrojumu, jo viņš domā, ka veicamo uzdevumu ir sapratis.

Mērķi ir bieži nekonkrēti izvīzīti, bet abstrakto var veiksmīgi saprast ar konkrētiem piemēriem. Labu paraugu iztīrīšana var palīdzēt noskaidrot vērtēšanas kritērijus. Ja vērtēšanas kritērijus uzskaita, izmantojot kādības īpašības vārdus, skolēns tos var viegli pārprast. Izvīzot mērķi saprast, piem., kāda ir „izcila“ vai „rūpīga“ dzejas analīze, nepieciešams konkrēti aprakstīt šādas analīzes saturu un īpašības. Arī pieredzējušam skolotājam to ir grūti izdarīt. Pat ja skolotājs to ir izcili paveicis, daudzi skolēni nesapratis, ko no viņiem vēlas, kamēr paši nebūs sākuši pielietot šos kritērijus, lai izvērtētu un vadītu savu darbu.

Secinājumi un pierādījumi

Atgriezeniskā saite ved uz izaugsmi tikai tad, ja tā ietver informāciju, kā veikt uzlabojumus. Atzīmes, ja tās nepareizi izmanto, var iznīcināt motivāciju un manipulē ar jaunā cilvēka pašapziņu. Atzīmes ir ēnu parādība veselīgai atgriezeniskajai saitei.

1998. gadā skolotāja Rūta Batlera (*Ruth Butler*) pētīja atgriezeniskās saites nozīmi starp 132 7. klases skolēniem četrās Izraēlas skolās. Viņa sniedza trīs veidu AS. 1/3 skolēnu saņēma komentārus (t.i., atbalstošus novērtējumus un atbilstošus uzdevumus), 1/3 saņēma atzīmes, un 1/3 saņēma atzīmes un komentārus. Viņa atklāja, ka tie skolēni, kuri saņēma komentārus, uzlaboja savus rezultātus par 33%. Savukārt tiem skolēniem, kuri saņēma atzīmes vai atzīmes ar komentāriem, rezultāti pasliktinājās. Kāpēc?

Saņemot atzīmi, vājiem skolēniem *nolaižas rokas*, tiek uzlikts *nesekmības zīmogs*, un viņi tam notic. Spējīgākie skolēni arī notic vērtējuma *zīmogam*, samierinoties ar sasniegto rezultātu, tādēļ nesaskata jēgu vairāk censties. Savukārt izciliem skolēniem ir tīkami saņemt atzinīgu novērtējumu, bet viņus komentāri neinteresē, jo viņi jau tāpat ir atzīti par vislabākajiem. Nonākot darba tirgū, cilvēks, kurš nav pieradis pūlēties, lai sasniegtu labu rezultātu, piedzīvo vilšanos pats sevī, un reizē cieš arī darba devējs, darba tirgus.

Mums ir sabiedrībā pieņemts stiprināt stipros. Vai tā ir pareizi? Skolotājs, kurš tikai nomēra zināšanas, bet nerāda ceļu, kurš ar dažiem talantīgiem skolēniem nonāk olimpiādes virsotnēs un iegūst slavu, ne vienmēr parāda, kā nokļūt pie noturīgām zināšanām, izmantojot savus iekšējos resursus. Šādā veidā, slavējot tikai tos, kuri izpelnās šauras sistēmas atzinību, viņš ne tikai liek pārējiem skolas vidē justies nederīgiem, bet veicina valsts radošā potenciāla izzušanu. Skolas solā mūsu bērnu radošums tiek izšķērdēts, iznīcināts jau pašā saknē.

Ar veiksmīgi pielietotu atgriezenisko saiti skolēniem rodas izpratne par piepūles nozīmi pašu izvirzīto mērķu sasniegšanā. Skolotājs ar savu darbību stundā rāda, kāda jēga ir piepūlei mācību procesa laikā. Tādējādi skolēna iekšējā motivācija izaug un var izveidoties veiksmes spirāle. ■

Atsauces

Black, P. J. un William, D (1998) 'Assessment and classroom learning', *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*, 5, 1:7–74

Petty, Geoff (2006) Chapter 8: Feedback or 'assessment for learning', *Evidence-based Teaching A Practical Approach*, 85–102

skolas PSIHOLOĢIJA

Nākamā gada ieguvēji – radošākie skolotāji

Astrologs Kristaps Baņķis stāsta par 2015. gada tendencēm izglītības sistēmā

Sandra Oša, žurnāliste

Tuvojoties jaunam gadam, mēs visi ceram uz zināmām pārmaiņām personiskajā un profesionālajā dzīvē. Tiesa, šīs izmaiņas ne vienmēr ir paredzamas. Taču, runājot par skolotāju profesionālo dzīvi, ir tendences, kuras varot manīt jau šobrīd. Kā saka astrologs Kristaps Baņķis – nākamgad ieguvēji būs ar izdomu apveltītie skolotāji. Lūk, mūsu saruna.

Kristaps Baņķis: „Kopš dzimšanas esam piefiksēti noteiktā datumā, kura skaidrošana ir numeroloģisks personas pētniecības avots. Numeroloģiskā patiesība ir tāda, ka mūža laikā caur individuālajiem gadiem esam spiesti apgūt visus skaitļus. Kolektīvi tas notiek arī ar valdošo gada skaitli. Pilna gadsimta un simtgades izmantošana ir primārais aprēķins un pats svarīgākais gada cikla skaitļa noteikšana. No tā izriet, ka nākamais – 2015. – gads būs ražas ievākšanas un karmas nopelnu laiks, savā jaudīgumā pārsniedzot visus iepriekšējos gadus. Daudz kas būs atkarīgs no personības spēka, pievilcības un pras-

mes pārvilkta cilvēkus savā pusē. Tas ir laiks darbam ar naudas enerģiju, panākumiem un sasniegumiem.”

Kāda ir mūsu skolotāju vieta Latvijas horoskopā?

Latvijas horoskops vispār ir nedaudz mītisks, jo nav skaidri zināms tā nodibināšanas pulksteņa laiks. Bet pēc pieņēmumiem, kuri ir, var secināt, ka skolotājiem Latvijas horoskopā ir divas lomas. Viena ir ļoti nozīmīga un svarīga – tā ir patriotiskā audzināšana, latviskās inteliģences pamata veidošana (kopā ar zinātniekiem), darba tikuma audzināšana, garīgās ekoloģijas izpratnes veidošana. Taču otra balstās uz kalpu un pakalpotāju lomu. Kā zināms, jau no brīvvalsts laikiem kalpi nesaņēma daudz, ir nenovērtēti finansiāli. Viņi atrodas tajā sektorā, kurā jābūt pieticīgiem, rūpīgiem, kārtīgiem, kā paraugiem. Līdz ar to pēc Latvijas horoskopa, kurš vispār ir problemātisks ļoti daudzām sfērām, es neredzu nekādu milzīgu izaugsmi. Izglītības sfēra atbilst planētai Merkurs, līdz ar to ir intelektuāla, bet sadrumstalota, sazarota. Šai planētai ir atzars uz nacionālo audzināšanu.

Skolotājiem Latvijas horoskopā ir divas lomas. Viena ir ļoti nozīmīga un svarīga – tā ir patriotiskā audzināšana, latviskās inteliģences pamata veidošana (kopā ar zinātniekiem), darba tikuma audzināšana, garīgās ekoloģijas izpratnes veidošana.

Kādi pozitīvi notikumi gaidāmi skolotājiem nākamgad?

Astrologi nevērtē – labi vai slikti. Pozitīvi vai negatīvi. Katru situāciju apskata individuāli – kā priekš kura. Skolotāju un visu mācību spēku zodiaka zīme Strēlnieks nākamajā gadā kļūs ļoti aktīva. Figurē planēta Saturns. Saturns ir ierobežotais, kontrolētājs. Sfēra tiks manāmi sakārtota, un tas var nozīmēt, ka daudzi paliks bez darba. Tanī pašā laikā, kur slēpjas otra puse, daudzi tiks atalgoti. Es redzu, ka, iesākoties decembrim, iesāksies arī pārmaiņu periods, kurš ilgs 2,5 gadus. Šajā laikā kristalizēsies visa izglītības sistēma turpmākajiem 28 gadiem. Tātad ļoti svarīgs periods, kura laikā

var veidoties jauni izglītības virzieni. Saturns pieprasa uzsvērt zināšanas, kuras balstītas uz to pielietošanu dzīvē ikdienā. Tie būs konkurētspējīgi, globāli virzieni, kas, protams, nozīmē arī uzsvāru uz svešvalodām. Redzu arī, ka būs vai tiks pieprasīta kvalifikāciju *celšana* pašiem skolotājiem. Planēta apgalvo abus variantus. Līdz ar to nevar gluži teikt, ka sfēra tiks paplašināta, tā drīzāk sakārtosies. Tajā pašā laikā pastāv milzu iespēja, ka skolotāji tiks sadzirdēti un uzklausīti. Vērā ņemams aspekts ir arī skolotāju apvienošanās arod biedrībās vai organizācijās sava viedokļa paušanai. Tie skolotāji, kuri spēs būt sakārtoti, labi organizēti un vēl pie tam labā līmenī, atbilstoši planētai Saturns bez atalgojuma nepaliks. Nākamā gada situācija atbilst teicienam *ko sēsi – to pļausi*. Latvijas horoskops ilgstoši nevienai sfērai nesola neko labu, taču gada solījums vēsta, ka gads būs veiksmīgs.

Vai izglītības sistēmā ienāks jauni skolotāji?

(*Domīgs.*) Nē, jo Saturns vēsta, ka jātiek galā ar to, kas ir pašreiz. Šī planēta nemīl jauno, ir ļoti konservatīva. Spēcīga akcenta uz jauniem skolotājiem nav. Pēc Latvijas horoskopa, Latvijai ir ļoti spēcīgs zinātnes atzars, bet jautājums, cik ļoti Latvijā izglītība ir savienota ar zinātņi. Latvijā vairāk atalgo tos, kuri ir vairāk saistīti ar zinātņi – kuri prot attīstīties arī tehnoloģiski.

Vai būs skolotājiem jāzaudē darbs lauku skolu slēgšanas dēļ vai nepietiekamas slodzes dēļ?

Horoskops tik skaidri neiezīmē – lauku vai pilsētas skolas. Taču, ja koncentrējamies uz sākumskolām un pamatskolām, tad izskatās, ka jā – varētu notikt slēgšanas, jo nākamajā gadā norisināsies maksimāla optimizācija. Pat skarba un skaudra, bet ilgtermiņā tā izrādīsies laba, jo planēta vēstī, ka sistēmai nekas atņemts netiks. Saturns prasa, lai skolotājs būtu labā līmenī, ja tā var teikt – *restartētos* no jauna. Tie, kas to darīs, izdzīvos. Savukārt tie, kuri būs vairāk konservatīvi un pēc pārmaiņām netieksies, tiks *aizslaucīti* no lauciņa.

Nenoliedzami – valstī ir problēma, ja skolotājam jau ir jāsāk domāt, kā iztikt. Bet, ja pats skolotājs ir no-

laidies līdz tam, ka neizglītojas un domā tikai, kā iztikt, tad jautājums – kas tas vispār par skolotāju? Tad jau viņš ir palicis kā kalps, nevis skolotājs *ar lielo burtu*. Tādēļ es ieteiktu skolotājiem savas kvalifikācijas *ceļšanu*, pilnveidoties, maksimāli pašizglītoties.

Gadu mijā jau parādīsies pirmie rādītāji uz izmaiņām – uz ko tas viss ved. Skaidrs ir tikai tas, ka lēmumu būs daudz.

Vai skolotājiem būtu reāli savu skolas darbu plānot pēc Mēness kalendāra, kas (vismaz man – neskolotājam) darbā palīdz izvairīties no liekām darbībām? Liekākoties skolotāji par lieku, bet apjomīgu darbu uzskata dažādu birokrātisku *papīru* aizpildīšanu. Jo skolotājam pamatā iet Saules kalendārs un lielie plāni jau visam mācību gadam veidoti augustā, septembrī.

Es domāju, ka šajā gadījumā skolotāju darbs ir atšķirts no citām profesijām, kur Mēness kalendārs ir mēģinājums saplūst, iet vienā ritmā ar dabas ritmu. Un tas nozīmē, ka tā dabas ritma izpratne pēc tam, kad apzināti tiek ievērota jau ar prātu, mūsos plūst kā asinis. Skaidrs, ka cilvēks tāpat no rītiem celsies kādā konkrētā laikā, dosies uz darbu, ja viņam ir noteiktas darba stundas, bet viņš var saprast, kāds tajā brīdī ir debesu ķermeņu stāvoklis. Un ko tas tobrīd veicina, neveicina, liedz, atļauj vai rada kādu spriedzi. Zinot to, nav nekāds pārsteigums, ka skolēni, kolēģi attiecīgi reaģē uz to brīdi, un tad jau cilvēka paša uzdevums ir vai nu to gudri novadīt, attīstīt, vai pretdarboties. Skaidrs, ka burtiski cilvēki nevarēs reaģēt uz kaut kādām *spriedzes dienām* un neiet uz darbu tā iespaidā. Bet tur jau ir dažādi izpausmes līmeņi, nav jāpārvēršas par mūku – katrai profesijai ir savs grafiks un dienas, kā to var veiksmīgāk izmantot. Mēness kalendārs nav mistisks, bet gan ciklisks, un to izpratne jau ir kaut ko vērtā, saliekot emocijas pa plauktiņiem. Un izpratne par to, kas kurā brīdī notiek, ir atslēga uz harmoniskāku sevis izpausmi, un skolotājam tas ir ļoti būtiski, jo var teikt, ka viņš nepārtraukti atrodas uz skatuves skolēnu priekšā. Viņš savā ziņā ir kā aktieris, kā paraugs un skolotājs *ar lielo burtu*. Tādēļ es domāju, ka tam līdzī sekot var.

Astrologs K. Baņķis rezumē: „Nākamā gada tendence ir tāda, ka iegūs spilgtākie, izdomas bagātākie, nevis tādi, kuri pieraduši pie lutinātas vides. Līdz ar to nav iespējams ar vienu žestu pateikt, ka visiem skolotājiem būs labi. Pēc Latvijas horoskopa, Latvijas izglītības sistēma nemīl, tā teikt, izlēcējus. Tā ir tā kalpotāju pozīcija. Skolotājs – pakalpojumu sniedzējs. Bet jautājums par skolotāju darba slodzēm gan var tikt rūpīgāk sakārtots un ieviesti konkrētāki normatīvi. Tendence – nākamā gada laikā likumu lēmējiem būs ļoti daudz jaunu likumu un normatīvu, un daudzi no tiem tieši attieksies pret skolotāju. Kam sekos jautājums, cik skolotāji paši būs aktīvi, spēcīgi (vai arī pieprasīs tikai algu, algu, algu...) un kā tiks sakārtota pati vide. Ja tiks sakārtota vide, būs arī alga. Nevajadzētu primāri jautāt algu, bet drīzāk prasīt sakārtotu vidi, jo tas automātiski arī nesīs lielāku algu. Nedrīkst domāt, ka planētas sniedz garantijas, ka, sākoties jaunam gadam, palielinās, piemēram, algas. Nākamais gads tam ir salīdzinoši vissvarīgākais.” ■

Tie skolotāji, kuri spēs būt sakārtoti, labi organizēti un vēl pie tam labā līmenī, atbilstoši planētai Saturns bez atalgojuma nepaliks. Nākamā gada situācija atbilst teicīnam *ko sēsi – to pļausi*.

Novēlot piedzīvot gandarījumu un dzīvesprieku nākamajā gadā, piedāvājam nelielu sarunu ar Juri Rubeni, Dr. theol., Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas mācītāju, diplomētu kontemplācijas un meditācijas skolotāju.

Jūs strādājat arī kā skolotājs. Kas jums patīk skolotāja darbā?

Lai tu kaut ko mācītu, tev pašam nepārtraukti jāmacās. Man patīk cilvēki. Man patīk atklājumi.

Kas skolotāja darbā šķiet visgrūtākais?

Būt patiesam, autentiskam.

Kāpēc cilvēks grib saņemt pateicību no apkārtējiem par savu darbu?

Kad pateicības nesāņemšana pārstās uztraukt?

Novērtējuma gaidīšana ir ļoti dabiska lieta dzīves pirmajā daļā, kad radām un uzturam savu *personu*. Dzīves otrajā daļā smaguma centram vajadzētu pārcelties uz cilvēka iekšējo pasauli. Tas, kas es esmu, ir svarīgāks par manu imidžu.

Kādi, jūsuprāt, ir būtiskākie signāli, kas parāda, ka cilvēks iet pareizo ceļu dzīvē?

Šādi signāli var būt tikai iekšēji. To mēdz dēvēt par iekšējo saskaņu, taču, lai nerastos pārpratumi, es labāk to formulētu kā rezonansi ar savas esības dziļiem, savu patieso es. Uzdrīksties darīt to, ar ko jūti dziļu rezonansi.

Kāpēc esat izvēlējis dzīvē pētīt klusumu? Ko jums klusums dod?

Klusums cilvēku dara vērigāku un uztvertspējīgāku. Bez klusās vēribas prakses jeb kontemplācijas tu nespēj redzēt skaidri. Pretējā gadījumā tu visu redzi tikai no savu interešu, dusmu un ievainojumu skatupunkta. Kontemplācija ir panorāmas, uztveroša apziņa, kurā tu uztver visu, ko situācija, mirklis, notikums tev piedāvā, neko neizslēdzot. Tas nenotiek dabiski. Pie tā ir jāstrādā, un jāattīsta prakse, kurā tu mācies atpazīt savus impulsīvos un ieradumu nosacītos uztveres modeļus. Tas ir ceļš uz lielāku brīvību.

Vai jums ir kāda metode, kā pēc iespējas isākā laikā līdzsvarot prātu ar emocijām?

Būtu svarīgi līdzsvarot gan prātu, gan emocijas. Gandrīz visa domāšana ir impulsivitātes un ieradumu noteikta. Emocijas mums ir dāvājis Dievs, lai mēs pilnībā varētu pieredzēt mūsu pieredzes. Vienīgā problēma ar emocijām ir tā, ka mēs kļūstam no tām atkarīgi vai tām par daudz pieķeramies. Mēs uztveram tās kā galīgas un neatkarīgas. Emocijas spēj atvērt mūsu apzināšanos, taču tām ir tieksme ar sevi aizņemt visu skatuvi. Lielākā daļa cilvēku domu nereti ir tikai uzmācīgi, nepārvarami komentāri. To pašu var sacīt par emocijām.

Kā gūstat spēku, enerģiju ikdienas gaitām?

Man ir nepieciešamas noteiktas *klusuma teritorijas* un vienas manā ikdienā.

Kas jums spēj iepriecināt?

Dzīve ar tās skaistajiem noslēpumiem.

Kāds ir pēdējais atklājums jums pašam par sevi?

Man vēl ļoti daudz jāmacās pašam.

Ko jūs novēlētu Latvijas skolotājiem nākamajā – 2015. – gadā?

Labs skolotājs nekad nav *gatavs*. Tu vari otru cilvēku aizvest tikai tik tālu, cik pats esi ticis. Tāpēc nereti vienlaicīgi varam kādu vest uz priekšu un kādam nostāties ceļā. Tāpēc labi būt paškritiskam. Nekad neapstāties savā izaugsmē un vienmēr redzēt katrā (!) skolniekā cilvēku. Skaistu, unikālu Dieva radītu būtni. ■